

Pacifiške perspektive

Urška Martun Ciglencečki

258

Razstava *Ponovno upodabljanje kapitana Cooka: Pacifiške perspektive* (Reimagining Captain Cook: Pacific perspectives; soba 91, 29. november 2018–4. avgust 2019) je bila postavljena na ogled v londonskem Britanskem muzeju ob obeležitvi 250. obletnice začetka prve raziskovalne odprave Jamesa Cooka. Z izplutjem ladje *HMS Endeavour* je kapitan Cook s posadko pričel prvo izmed treh večletnih raziskovanj in kartografitranj Pacifiškega oceana.

Ob tej obletnici so v Britanskem muzeju pripravili manjšo začasno muzejsko postavitev, s katero so skušali zaobjeti kompleksnost Cookove zapuščine. Osební predmeti Jamesa Cooka in članov posadke, Sydneyja Parkinsona, botanika in znanstvenega ilustratorja, sira Josepha Banksa, botanika in naturalista, ter Johna Webberja, umetnika, so razstavljeni sočasno z vsakdanjimi predmeti, pridobljenimi na potovanjih, in ob likovnih izdelkih pacifiških sodobnih umetnikov.

Če želi obiskovalec najti razstavni prostor, se mora najprej tudi sam odpraviti na raziskovalno popotovanje in se prebiti skozi štiri obsežna muzejska nadstropja, muzejsko trgovino in kavarno ter skozi zbirko bližnjevzhodnih predmetov, vse do zadnjega prostora v četrtem nadstropju.

Razstava se prične v predprostoru, z zemljevidom, ki nas geografsko in časovno orientira po Cookovih pomorskih poteh. Skupaj s ključnimi biografskimi podatki, v katerih je kapitan Cook predstavljen predvsem kot kartograf in eden izmed vodilnih oseb razsvetljenstva, je obiskovalec opremljen z osnovno zgodovinsko umestitvijo pričujoče razstave in pripravljen na ogled osrednjega dela postavitve.

Glavni del je vsebinsko razdeljen na sedem geografskih področij, kjer je spomin na Jamesa Coooka še živ – na Avstralijo, Aotearo (Novo Zelandijo), Novo Kaledonijo, Havaje, Vanuatu, Tahiti in Veliko Britanijo. Posamično otočje je predstavljeno s temo, ki naj bi bila del spomina tamkajšnjih prebivalcev. Na arhipelagu Vanuatu naj bi se Cookove posadke na primer spominjali predvsem kot ene izmed mnogih ladij, ki so na njihove obale prihajale trgovat, in ne kot odprave, ki jih je »odkrila«. V vitrini s predmeti iz havajskega otočja pa je poudarek predvsem na spominjanju Cookove smrti, ki je do danes ostala predmet različnih interpretacij in razlag.

Pogled v glavno sobo tematskih sklopov krajev spominjanja Jamesa Cooka in njegovih posadk; v ozadju je viden žalni kostum s Tahitija imenovan *heva tupapa'u*, ki ga je kot znamenje smrti pomembne osebe med obredom nosil glavni žalovalec (foto: Urška Martun Ciglencečki, 2019).

Kljub temi razstave, reinterpretaciji spomina na Cooka in vključitvi otoških sodobnih ustvarjalcev je rdeča nit postavitve predvsem Cookova snovna dediščina. Od 88 razstavljenih predmetov jih je kar 74 iz Cookove zapuščine, ki je v lasti Britanskega muzeja. Štirinajst sodobnih umetnin, ki so jih ustvarili pacifiški umetniki, osem od teh je Britanski muzej pridobil posebej za potrebe razstave in so prikazane prvokrat, se loteva raziskovanja britanskega kolonializma skozi domačijiški pogled. Likovne podobe v kontekstu prostorske postavitve predstavljajo le manjši del celote in v odnosu do ostalih predmetov le stežka uspejo izraziti drugačno perspektivo kolektivnega spomina na Jamesa Cooka.

Vitrina namenjena Aoteari (Novi Zelandiji) odnos do Cooka gradi predvsem skozi zgodbo tahitijskega staroselskega tolmača in navigatorja Tupaia, ki je imel pomembno vlogo pri vzpostavljanju začetnega stika z Maori. Med britanskimi in aoteaorskimi pomorskimi pripomočki, Tupaievim zemljevidom in votivnimi predmeti, za katere sklepajo, da jih je od Maorov prejel Tupai, je izobešeno tudi delo maorskega umetnika Steva Gibbsa. Modra slika, ki jo rdeča črta preči na dvoje in je na zgornji polovici zapolnjena z vzorcem *kowhaiwhai*, na spodnji pa s podobo ladje *Endeavour*, deluje, kot da je v vitrino zašla pomotoma. Razstavljena skupaj z robustnima navigacijskima napravama, leseno sekuro in maorskim veslom, učinkuje predvsem kot dekorativni element in ne kot sporočilno enakovreden objekt. Odločitev kustosov za skupno postavitve slikarskih del in tehničnih

Aotearska (novozelandska) vitrina spominjanja s sliko *Name Changer* Steva Gibbsa
(foto: Urška Martun Ciglenečki, 2019)

pripomočkov ostaja nejasna, sporočilo pa ne dovolj prepričljivo za premišljanje dediščine kolonializma, ki ga je na Novo Zelandijo pripeljal James Cook.

V vitrini je skupaj z zbirko predmetov iz Nove Kaledonije postavljena vezenina domačinskega umetnika Aloia Pilioka iz leta 1960, z motivom prvga stika domačinov s posadko. Ker spomin o Cookovem pristanku kot ustno izročilo med domačini ni bil prenešen med generacijami, se novejša likovne refleksije ukvarjajo predvsem z zamišljanjem prvga kontakta med posadko in domačini. Vezena slika živih barv je stilizirana pripoved o izkrcaju britanskih mornarjev, ki obkroženi z domačini v kanujih pogledujejo proti domovanju poglavarja Nove Kaledonije. Tekstil razstavljen ob znanstvenih ilustracijah vasi in poglavarjevega pokrivala in pokrivala samega deluje reducirana zgolj na estetski učinek. Postavitev, ki združi barvito in ekspresivno tekstilno umetnost ob sivih in tako imenovanih znanstvenih ilustracijah, utrjuje dihotomijo, ki staroselskim ljudstvom in njihovi umetnosti pripisuje divjvo in čustvom podvrženo naravo, medtem ko evropske risbe služijo kot objektivni pričevalec nekega časa in prostora. Vezena Pilioka v odnosu do njih vzbuja predvsem asociacije na svet sanjskih podob in naivnost likovnega izraza, ujetega v togost muzejske postavitve.

Podoba, ki zaseda osrednji prostor v reklamnem gradivu in na razstavi sami, je tahitijski žalni kostum *heva tupapa'u*, ki ga je vodja nosil med obredi žalovanja.

Razstavni prostor je razdeljen na sedem geografskih sklopov, ki so v vitrinah povezani s predmeti iz treh različnih virov – iz osebne zapuščine Jamesa Cooka, predmetov pridobljenih na potovanjih in umetniških del sodobnih pacifiških umetnikov (foto: Urška Martun Ciglencečki, 2019).

Obredu žalovanja je prisostvoval botanik Joseph Banks, ki je popisal prihod božanstva ob sončnem vzhodu oziroma zahodu. Njegov prihod je napovedal zvok tleskanja bisernih školjk, ob zaznavi prihoda pa so se prisotni žalujoči ljudje v strahu razkropili. Muzej, ki se sicer sooča z obtožbami o posedovanju in razstavljanju ukradene kulturne dediščine, lastništva dragocenega oblačila ne problematizira. V spremnem tekstu je sicer mogoče zaslediti samorefleksijo skozi sivo polje navedbe neznanega načina pridobivanja osrednjega oblačila žalnega rituala. Prebivalci Tahitija naj bi kostum s Cookom zamenjali ob njegovem drugem obisku otočja, med letoma 1772 in 1775. Prav tako ni znano nič o poti oblačila do muzejske zbirke, spremni tekst zabeleži le letnico 1803, kot prvi zabeleženi datum javne predstavitve ritualnega oblačila.

Večje vračilo prisvojene kulturne dediščine je Britanski muzej izvedel junija 2019, ko je ustanova v nedavnih vojnah izginule predmete vrnila Pakistanu, Iraku in Afganistanu. Predmet pogajanj med državami pa še vedno ostajajo vračila bronastih kipcev in reliefov iz kraljeve palače v Beninu, egiptovskega kamna iz Rosette, monolitnih kipov *Moai* iz Rapa Nui (Velikonočni otoki) in marmornatih kipcev *Elgin*, odvzetih iz antičnega templja Partenon.

Razstava se zaključí z reklamnima plakatoma preteklih postavitvev Cookovih potovanj iz leta 1968 in leta 1979, ki prikazujeta ilustracije kapitana in posadke pri plovbi in bojevanju z lokalnim prebivalstvom. Izobešana sta ob plakatu pričujoče

razstave, ki ga krasí likovna podoba umetnika Michela Tufferyja, poimenovana *Cookie in the Cook Islands*. V ospredju je upodobljen utrujen in resen obraz Jamesa Cooka s stiliziranim nacionalnim simbolom Havajev, hibiskusovim cvetom in pomanjšano zasidrano ladjo v ozadju. Sprememba likovne opreme plakatov naj bi nakazovala preobrat v odnosu do reprezentacije pacifiških ljudstev, ki se lahko tokrat tudi sama predstavijo. Predstavitev sicer poteka zgolj s slikami, ki tematizirajo spominjanje evropskega kapitana, ki je obplul pacifiške otoke. Umanjka pa predstavitev, ki bi obiskovalcu nudila bolj živ in ne zgolj dvodimenzionalen vpogled v spominjanje tako pomembne osebnosti, kot je bil James Cook.

262

Razstava vsekakor skuša ujeti duh časa in s prepoznavo marginaliziranih in pogosto razosebljenih prebivalcev »odkritih« področij ponuditi nove, širše perspektive razumevanja kompleksnih zgodovinskih trenutkov. Vključitev sodobnih umetnikov, ki ohranjajo spomin na kapitana Cooka, v namen počastitve obletnice raziskovalne odprave je dobrodošel korak v smeri dekolonializacije etnografskih razstav. Obisk razstave pa vseeno pusti mešane občutke. Razstava, ki skuša preizprašati hegemono spominjanje pomorščaka in kolonizatorja Jamesa Cooka, mestoma deluje kot utrditev prav te dominantne predstave. To utrjujejo predvsem razstavljeni Cookovi tehnični pripomočki, ki so glavni nosilec muzejske pripovedi in ki pričajo o znanstvenosti in utemeljenosti potovanj in dediščine, ki so jo pustila za sabo. Likovna dela otoških umetnikov so v razstavo umeščena kot pomožni predmeti ob sicer impresivnih in bolj običajnih muzealijah. Razstava ni samo pričevalec spreminjajočega se globalizacijskega sveta in kompleksnosti obravnave kolonialne zgodovine, temveč tudi spreminjajočih se muzejskih praks, ki so se danes primorane, bolj ali manj uspešno, soočiti z lastno kolonialno preteklostjo.